

and the main subjects of scientific research are systematized. The attention is focused on the connection of vocal-performing arts with pedagogical practice, as well as on the importance of continuing research in this direction, in particular regarding the characteristics of the performance style and the style of specific Ukrainian singers-vocalists.

Key words: vocal-performing creativity, dissertation, art criticism, pedagogy, interdisciplinary approach.

UDC 78.071

VOCAL-PERFORMING CREATIVITY: DOMESTIC SCIENTIFIC REFLEXIA

Lavrynenko Anastasiia – postgraduate of National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, Kyiv

The purpose of the article is to analyze the researches of Ukrainian scholars, in which various aspects of vocal-performing activity as a kind of artistic and pedagogical creativity are studied.

Research methodology. Using 23 methodological tools of the bibliographic method, 23 dissertations on the research topic were analyzed and systematized.

Results. An overview of the dissertations of Ukrainian scholars on vocal and performing arts, Ukrainian songs and stage shows that there are not many of them. Among the studies there is a lack of those dedicated exclusively to the characterization of the performing style and the style of specific Ukrainian singers-vocalists. Conditionally among the works there are two major directions: art studies (musical art) and pedagogical research.

Novelty is an attempt to systematize the work of the Ukrainian researchers in this field, in particular, within the framework of the most thorough scientific works – theses – with the aim of finding the most optimal ways to form their own research position for the continuation of research in this direction.

Key words: vocal-performing creativity, dissertation, art criticism, pedagogy, interdisciplinary approach.

Надійшла до редакції 14.10.2018 р.

УДК 784.5

ПОСТАТЬ ПЛАТОНА МАЙБОРОДИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ

Перцова Наталія Олександрівна – доцент, в.о. професора кафедри музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

Брояко Надія Богданівна – кандидат мистецтвознавства, професор кафедри музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ.

orcid.org/0000-0001-9109-1734

doi.org/10.35619/ucpm.vi26.31

nika_79@ukr.net

Розглянуто постать П. Майбороди в контексті хорової культури України. Визначено роль попередньої традиції, закладеної в творчості М. Лисенка, Л. Ревуцького. Виділено зв'язок із фольклором, як одну з провідних рис стилю П. Майбороди. Зазначено, що вихідними принципами хорової творчості композитора є інтерес до мелодичного начала, використання поліфонічних принципів розвитку музичного матеріалу, звернення до поетичної спадщини Т. Шевченка. Підкреслено роль тембрового начала у створенні художніх образів та превалювання лірико-драматичної образності з акцентуванням на інтонаційності, що генетично споріднена з українською народною пісенністю.

Ключові слова: Платон Майборода, композитор, українська хорова культура, пісня, фольклор, мелодика.

Постановка проблеми. Українська музична культура ХХ ст. нараховує чимало композиторів. Творчий шлях багатьох із них пов'язаний з різними жанрами, в т.ч. й хоровими. Їх діяльність вплинула на формування сучасної музики академічної та неакадемічної традиції. Якщо виділити тих діячів, що виробили свій стиль та змогли написати твори, що стали популярними серед широких верств населення, то одним із перших є Платон Майборода, який здійснив чимало для розвитку хорової культури України, проте значення композиторського спадку П. Майбороди є недооціненим, що й обумовлює актуальність звернення до цієї видатної особистості.

Останні дослідження та публікації. Специфіка вітчизняного хорового мистецтва окреслюється в праці А. Лашенка [2] та Л. Столярів [6]. Певні риси пісенної творчості українських композиторів розглядаються в статті Н. Коваль [1]. Особливості композиційних принципів, наявних у вокальних та хорових творах Л. Ревуцького аналізуються в праці Є. Понзель [4]. Питання звернення до поезії Т. Шевченка в творах українських композиторів досліджується А. Тормаховою. Деякі риси творчості П. Майбороди представлені у вступній статті В. Кузик, що відкриває збірку вокальних творів

видатного українського композитора [3]. Певні біографічні відомості, пов'язані з життям та творчістю П. Майбороди, представлено в публіцистичній замальовці Ф. Пухарева [5]. Утім, відсутні ґрунтовні дослідження, де було б комплексно виявлено місце хорового спадку П. Майбороди в контексті культури та розкрито специфіку композиторського мислення видатного творця.

Метою статті є розкриття значення діяльності П. Майбороди для розвитку української музичної культури. Одним із завдань, які сприятимуть розв'язанню поставленої мети, є дослідження специфіки його хорових творів, аналізу особливостей їх зв'язку з фольклором та виокремлення ролі його творчого спадку.

Виклад матеріалу дослідження. П. Майборода – композитор, якому в 2018 р. виповнилось сто років від дня народження. Його дитинство пройшло на хуторі Пелехівщина Полтавської обл. З 1932 р. родина переїхала до Запоріжжя, де він почав опановувати гру на гітарі та мандоліні, поєднуючи її зі знанням музичної грамоти. Надзвичайно продуктивним було навчання П. Майбороди в Київському музичному училищі, де він за два роки пройшов чотирирічний курс, після чого вступив на навчання до Київської державної консерваторії. Після II Світової війни він зміг закінчити консерваторію, працював у музичному училищі та вечірній музичній школі. Творча обдарованість П. Майбороди пов'язана, насамперед, із розвитком вокальних жанрів. «Після закінчення консерваторії увагу митця привертає пісня як універсальне міжкультурне явище. У той час саме у народній пісні найяскравіше проявляється духовна сутність народу, якому вона належить. Можливо навіть зазначити, що багаторічна плідна діяльність Платона Майбороди наснажувалась з одного й того життєдайного джерела – народної пісні, ім'я автора якої нерідко втрачається ще за життя, оскільки пісня його уже мандрує світом як народна» [1; 257]. Яскрава мелодична сторона його камерних творів (пісень) та більш масштабних кантатно-ораторіального типу, сприяла тому, що вони користувались значним інтересом публіки. Серед його хорових творів варто згадати вокально-симфонічну ораторію «Дума про Дніпро», написану на слова А. Шияна і Т. Масенка (1954 р.), поему «Тополя» на слова Т. Шевченка (1966 р.) та дві кантати (1956, 1974 рр.).

Аналізуючи специфіку творчого підходу П. Майбороди згадаємо той культурний простір, в якому відбувалось його становлення як творця. Насамперед вкажемо, що в той час закладаються умови для розвитку хорової творчості. В ХХ ст. наявне піднесення інтересу до вокального виконавства, самодіяльності, що стимулюється певними культурними чинниками.

Л. Столярова підкреслює значення хорового мистецтва в тогочасній практиці. «Говорячи про місце хорового мистецтва в системі духовно-творчого надбання людства, не можна обійти того факту, що широкого розповсюдження хоровий спів набув на теренах СРСР. До цього виду мистецької діяльності залучалися широкі маси людей, у багатьох республіках проводилися свята співацького мистецтва. Особливого розмаху подібні заходи набули у республіках Прибалтики – Латвії, Естонії, Литві, де традиції багатоголосного хорового співу мають глибоке історично-духовне коріння» [6; 105]. Хоча хорове виконавство набувало розповсюдження в різних радянських республіках, проте набагато більшого розмаху досягло мистецтво хорового співу в українському просторі. Інтерес до нього стимулювався існуючою системою освіти та давніми традиціями, адже гуртове вокальне виконавство є неодмінним компонентом української культури. Потенціал хорового виконавства був чималим. «У 60-70-ті роки починається рух так званих камерних хорів, які спочатку розвивалися в аматорському середовищі, а згодом стали професійними академічними колективами. Засновниками цього руху були: в Україні – В. Іконник, у Росії – В. Мінін, В. Чернушенко» [2; 73].

Отже, інтерес до хорових творів у П. Майбороди обумовлений як наявним попитом на репертуар для хорових складів, так і традиціями, закладеними в попередній музичній культурі. Чималий вплив на формування творчих принципів Майбороди здійснив його вчитель – Л. Ревуцький – один із фундаторів української культури ХХ ст., творчості якого притаманний інтерес до вокально-хорових жанрів, де місце знаходилося і масовим хоровим пісням, хоровим обробкам народних пісень, кантатам тощо. Вони стали місцем утілення нового світобачення композитора. «У хоровій музиці Ревуцького найяскравіше відбилосся формування нового світовідчуття композитора, що складалося під впливом революційної дійсності. Воно виявилосся в новому інтонаційному строї, що виник на основі епічних традицій українського та російського музичного мистецтва» [4; 35]. Як і Ревуцький, П. Майборода черпав натхнення у народних піснях. За свідченням племінника – відомого співака Р. Майбороди – Платон не був прихильним естради, не визнавав її, натомість тяжів до народної пісні, в той час як Георгій більше полюбляв класичну музику [5].

Якщо звернутись до специфіки хорових творів Майбороди, то вони мають низку відмінних рис, що є компонентами авторського стилю. Це фольклорний тип матеріалу, розрахований на високопрофесійних виконавців, широкі розспівні інтонації, що поєднуються з наскрізним їх розвитком. В. Кузик влучно відмічає особливості хорового мислення П. Майбороди, виділяючи

декілька принципів розвитку музичного матеріалу, як-от контрастне зіставлення та варіаційний розвиток. «Вирізняється і хорова партитура, адже прийоми багатоголосся і ладового розвитку його пісень постали на фольклорному ґрунті й найкращих традиціях української професійної музики. Велику роль відіграє і кантиленне мелодичне начало, яким сповнені кращі зразки пісенної лірики Майстра. Самобутня і драматургія творів – вона здебільшого ґрунтується на двох типах розвитку: 1) контрастному зіставленні різних за характером музичних матеріалів, якщо твір розгорнений, і 2) варіантному розвитку головної поспівки-ядра – у протилежному випадку» [3; 2].

Усі ці ознаки наявні у вокально-інструментальній поемі «Тополя», написаній на вірші Т. Шевченка. Загалом, звернення до поезії великого Кобзаря є однією з провідних рис української композиторської школи. Чимало авторів-попередників Майбороди звертались до його віршів – це М. Лисенко, творці камерно-вокальної лірики початку ХХ ст. Я. Степовий, С. Людкевич та ін. Сучасні дослідники відмічають важливу роль поезії Шевченка у питанні формування національної музичної культури. «Становлення національної української композиторської школи, представлене діяльністю М. Лисенка та продовжувачів його творчих традицій, а саме – К. Стеценка, Я. Степового, С. Людкевича, А. Кос-Анатольського, яке неможливо уявити без поезії Т. Шевченка, що стала джерелом для написання не лише пісень, романсів, хорів, а й масштабних сценічних творів – кантат, кантат-симфоній» [7; 42]. Відмітимо, що в 60-ті роки буде набагато менше прикладів звернення до поезії Шевченка. Саме в той період, у 1966 р. виникає поема П. Майбороди; у більш пізній період ця тенденція продовжиться у творчості метрів української академічної музики – Є. Станковича, М. Скорика, В. Сильвестрова.

В оркестровому вступі проходить музичний матеріал, який відразу налаштовує на те коло образів, що отримають розвиток у подальшому – переважно трагічних та лірико-драматичних. Для композитора притаманне чергування епізодів суто інструментальних, які, зазвичай, звучать на межі форми (у вступі, перед початком середнього розділу, перед репризою) та вокально-інструментальних. Інструментальний вступ має не лише виражальний, але й яскравий наочно-зображальний характер. Майборода майстерно передає картину, змальовану на початку поеми Шевченка. Передається завивання вітру, який символізує трагічність подій, про які в подальшому піде мова. Після вокального начала в партіях хору переважає інструментальне та декламаційно-речитативне начало. Використовуються октавні стрибки, що нагадують набат. Залучається весь наявний склад хорових голосів та інструментів. Декламаційні репліки хору чергуються з інструментальними пасажами оркестру. Часто використовуються октавні унісоми задля посилення драматичності вислову. Хор виконує функцію коментатора подій, уподібнюючись тій ролі, яку виконував хор у грецькій трагедії.

Ліричний розділ розпочинається зі слів «не тополлю високою», пов'язаний зі змалюванням образу головної героїні, яка сподівається побачити свого коханого, з її мріями на щастя. Посилюється роль вокальної складової, переважають пісенні інтонації, основний мелодичний матеріал проходить в альтів та сопрано, в той час як чоловічі голоси надають гармонічну підтримку. Навіть у цьому розділі є тривожність та сум, що досягається шляхом використання секундних низхідних плачевих інтонацій, затримань. Яскраві гармонічні зіставлення та вокалізація надають розділу забарвлення, що нагадує типові для романтизму виразні засоби та прийоми. Хоча інструментальний супровід залишається, першість надається хоровому звучанню, в той час як оркестр лише підтримує вокальний виклад.

У наступному розділі поеми, який також починається з інструментального вступу, відбувається певне просвітлення, зменшення драматизму висловлювання. На словах «рости, рости» додається хорове звучання, основний мелодичний матеріал проходить спочатку у чоловічих партіях, потім їх підхоплюють й жіночі голоси. Виникає алюзія на народний багатоголосний спів, що підкреслюється використанням типового терцієвого голосоведіння. Певна ліричність та безтурботливість розділу починає швидко зникати. Наявним є поліфонічний принцип розвитку матеріалу, основний мелодико-інтонаційний матеріал імітаційно проходить у різних голосах, створюючи поступове наростання напруженості. Згодом виникає кульмінаційна зона, після якої настає враження певного заціпеніння, коли драматизм та бурхливий розвиток, при якому залучався весь виконавський склад, змінюється співом чоловічих голосів з закритим ротом.

Після даного епізоду настає реприза початкового розділу, де у скороченому вигляді нагадується початковий матеріал – інструментальний та вокально-інструментальний розділи. Створюється «арка», що обрамлює ліричність середнього розділу. Це наче повернення в об'єктивний світ з оповідання про мрії та особисті переживання. В інтонаційному плані в поемі можна віднайти чимало елементів, пов'язаних із фольклором – це інтонації, ладова основа, тип голосоведіння. Для авторського стилю Майбороди притаманний зв'язок з українським мелосом, що відзначається й дослідниками: «Є у композитора й особливі, улюблені форми побудови та розгортання наспіву, що

впливають із національної природи мелодичного мислення митця. Так, мелодії більшості ліричних пісень П.Майбороди являють собою повторювані ланки-речення, де перші фрази звучать однаково, а другі – інакше. Причому в цих других фразах спостерігається динамізація інтонаційного розспіву, викликана посиленням експресивності мелодичної лінії» [3; 3].

Хорова творчість Майбороди демонструє високий рівень композиторської майстерності, помітній у специфіці розвитку музичного матеріалу, продуманій тембровій драматургії, логічному та довершеному викладі. Разом із тим його вокальні твори є доступними, легкими для сприйняття, мають широку слухацьку аудиторію. Його здатність писати «душею» відрізнялось від більш раціоналістично орієнтованих принципів, які використовували деякі його сучасники та композитори більш пізніх періодів. Все це сприяло тому, що хорове виконавство здатне задовольнити музичні смаки різних груп населення. «Широкого розповсюдження хорове виконавство як культурно-освітній та духовно формуючий аспект музичного виховання в нашій країні набуло у ХХ ст., коли цей мистецький жанр став самим активним і доступним проявом музичних уподобань людей різного віку та рівня музичної освіти» [6; 105].

Висновки. Творчість П. Майбороди посідає надзвичайно важливе місце в контексті української хорової культури. Високий рівень мелодичної обдарованості автора, його вміння опрацьовувати фольклорний матеріал сприяло створенню інтонаційного словника, генетично пов'язаного з народним мелосом. Композитор зміг створити зразки хорових та вокально-інструментальних творів, які мали широку слухацьку аудиторію та здобували народну популярність. Твори композитора поєднали традиції обробки фольклорної музики, представлені у творчості його вчителя Л. Ревуцького і заклали підґрунтя для неофольклоризму, що є одним із магістральних напрямів розвитку української культури сьогодення.

Список використаної літератури

1. Коваль Н. Духовное пространство Востока в песенном творчестве украинских композиторов. *Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство*. 2011. Вип. 38. С.254–261.
2. Лашченко А. Українське хорове мистецтво ХХ століття. *Мистецтвознавство України*. 2009. Вип. 10. С. 71–74.
3. Майборода П. «Я прийду до тебе з піснею...». *Вибрані вокальні твори*. Упорядк., заг. ред., вступ. ст. В. Кузик. Київ : Муз. Україна. 2008. 320 с.
4. Понзель Є. Вокальні та хорові твори Л. Ревуцького – золотий фонд української класичної музики. *Студентський науковий вісник*. 2017. Вип. 17. С. 33–35.
5. Пухарев Ф. «Цей біль несумісний з музикою». Як композитори Георгій і Платон Майборода пройшли війну. Karabas Live, Дата оновлення: 21.06.2018. URL: <https://karabas.live/georgij-i-platon-majboroda/> (дата звернення 23.10.2018).
6. Столярова Л. В. Хорове мистецтво в контексті духовної культури (історичний аспект). *Педагогічні науки*. Т. 42. Вип. 29. С. 102–105.
7. Тормахова А. М. Поезія Т. Шевченка як літературне джерело музичної культури України. *Постать Тараса Шевченка та українська філософська культура*. Матеріали круглого столу філософського ф-ту (в рамках Шевченківського літературного конгресу) 11 берез. 2014 р. Київ : Дільниця оперативної поліграфії філософського ф-ту, 2014. С. 42–43.

References

1. Koval' N. Duhovnoe prostranstvo Vostoka v pesennom tvorchestve ukrainskikh kompozitorov. *Kyivske muzykoznavstvo. Kulturolohiia ta mystetstvoznnavstvo*. 2011. Vyp. 38. S. 254–261.
2. Lashchenko A. Ukrainiske khorove mystetstvo XX stolittia. *Mystetstvoznnavstvo Ukrainy*. 2009. Vyp. 10. S. 71–74.
3. Maiboroda P. «Ja pryidu do tebe z pisneiu...». Vybrani vokalni tvory. Uporiadkuvannia, zahalna redaktsiia, vstupna stattia V. Kuzyk. Kyiv : Muz. Ukraina. 2008. 320 s.
4. Ponzel Ye. Vokalni ta khorovi tvory L. Revutskoho – zoloty fond ukrainskoï klasychnoi muzyky. *Studentskyi naukovyi visnyk*. 2017. Vyp. 17. S. 33–35.
5. Pukharev F. «Tsei bil nesumisnyi z muzykoïu». Yak kompozytory Heorhii i Platon Maiboroda proishly viinu. Karabas Live, data onovlennia: 21.06.2018. URL: <https://karabas.live/georgij-i-platon-majboroda/> (data zvernennia 23.10.2018).
6. Stoliarova L. V. Khorove mystetstvo v konteksti dukhovnoi kultury (istorychnyi aspekt). *Pedahohichni nauky*. Т. 42. Vyp. 29. S. 102–105.
7. Tormakhova A. M. Poeziia T. Shevchenka yak literaturne dzherelo muzychnoi kultury Ukrainy. *Postat Tarasa Shevchenka ta ukrainska filososfska kultura*. Materialy kruhloho stolu filososfskoho fakultetu (v ramkakh Shevchenkivskoho literaturnoho konhresu) 11 bereznia 2014 r. K. : Dilnytsia operatyvnoi polihrafii filososfskoho fakultetu, 2014. S. 42–43.

ЛИЧНОСТЬ ПЛАТОНА МАЙБОРОДЫ В КОНТЕКСТЕ УКРАИНСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ ХОРОВОЙ КУЛЬТУРЫ

Перцова Наталья Александровна – доцент, и.о. профессора кафедры музыкального искусства, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

Брояко Надежда Богдановна – кандидат искусствоведения, профессор кафедры музыкального искусства, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

Рассмотрена личность Платона Майбороды в контексте хоровой культуры Украины. Определена роль предшествующей традиции, заложенной в творчестве Н. Лысенко, Л. Ревуцкого. Выделена связь с фольклором, как одна из главных черт стиля П. Майбороды. Отмечено, что исходными принципами хорового творчества композитора является интерес к мелодическому началу, использование полифонических принципов развития музыкального материала, обращение к поэтическому наследию Т. Шевченко. Подчеркнута роль тембрового начала в создании художественных образов и превалирование лирико-драматической образности с акцентом на интонационности, генетически родственной украинской народной песенности.

Ключевые слова: Платон Майборода, композитор, украинская хоровая культура, песня, фольклор, мелодика.

PERSONALITY OF PLATON MAIBORODA IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN MUSICAL CHOIR CULTURE

Pertsova Nataia – Associate Professor, Acting professor of music department, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

Broiako Nadia – Candidate of art science, professor of music department, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The article considers the specificity of the personality of Platon Maiboroda in the context of the choral culture of Ukraine. The role of the previous tradition laid down in the works of N. Lysenko, L. Revutsky was determined. The connection with folklore is highlighted, as one of the main features of P. Maiboroda's style. It is noted that the basic principles of the composer's choral work are interest in the melodic beginning, the use of polyphonic principles for the development of musical material, an appeal to the poetic heritage of T. Shevchenko. The role of the timbre principle in the creation of artistic images and the prevalence of lyric-dramatic imagery with an emphasis on intonation, genetically related to Ukrainian folk song, are emphasized.

Key words: Platon Maiboroda, composer, Ukrainian choral culture, song, folklore, melody.

UDC 784.5

PERSONALITY OF PLATON MAIBORODA IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN MUSICAL CHOIR CULTURE

Pertsova Nataia – Associate Professor, Acting professor of music department, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

Broiako Nadia – Candidate of art science, professor of music department, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The aim of the article is to reveal the significance of Plato Maiboroda's activities for the development of the Ukrainian musical culture. One of the tasks that contribute to solving the goal is to study the specifics of his choral works, to analyze the peculiarities of their connection with folklore and to distinguish the role of his creative heritage.

Research methodology. Seven major publications on the subject (scientific journal and newspaper articles) have been reviewed. The specifics of the poem «Topolya» are analyzed.

Results. Creativity of Plato Maiboroda is of paramount importance in the context of Ukrainian choral culture. The high level of melodic talent of the author, his ability to work out folklore material contributed to the creation of an intonation vocabulary that was genetically associated with folk melody. The composer was able to create samples of choir and vocal-instrumental works, which had a broad listening audience and gained true popularity. The works of Plato Maiboroda combine the traditions of folk music processing, presented in the work of his teacher L. Revutsky, and laid the foundation for neo-folklorism, which is one of the main directions of development of the Ukrainian culture of our time.

Novelty. An attempt is being made to analyze the role of choral works, including the poems of Maiboroda for the development of Ukrainian culture.

The practical significance. Ukrainian scientists may find the information contained in this article useful for finding a new strategy of study of creativity of Maiboroda and the discovery of its potential.

Key words: Platon Maiboroda, composer, Ukrainian choral culture, song, folklore, melody.

Надійшла до редакції 15.11.2018 р.